

**ISHONCH ILLOKUTSION AKTINING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI
KONTEKSTUAL OMILLAR**

Muallif: Shamuratova Bonu

*Ilmiy rahbar: Saparaboyeva Gulandam Masharipovna – filologiya fanlari
doktori, Urganch davlat universiteti dotsenti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarining lingvistik va madaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. J.L. Austin va John Searle tomonidan ishlab chiqilgan nutq aktlari nazariyasiga asoslanib, har ikki tildagi ishonch ifodalari fonetik, leksik va grammatik jihatdan o'rganiladi. Madaniy ta'sirlar va kontekstual omillar ko'rib chiqiladi hamda ikki til o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar aniqlanadi. Bu tahlil ikki til vakillarining bir-birini yaxshiroq tushunishiga va samarali muloqot o'rnatishiga ko'maklashadi. Ushbu maqola tarjimonlar, tilshunoslar va muloqot sohasidagi mutaxassislar uchun qimmatli bo'lib, tillararo muloqotda muvaffaqiyatli aloqa o'rnatishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *ishonch illokutsion aktlari, nutq aktlari nazariyasi, o'zbek tili, ingliz tili, lingvistik xususiyatlar, madaniy ta'sirlar, kontekstual omillar, tarjima muammolari, tillararo muloqot*

**КОНТЕКСТУАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ АКТА ИЛЛОКУЦИИ УВЕРЕННОСТИ НА
АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ**

Автор: Шамуратова Бону

*Научный руководитель: Сапарабоева Гуландам Машариповна
доктор филологических наук, доцент Ургенчского государственного
университета*

Аннотация: *В данной статье анализируются лингвокультурные особенности иллокутивных актов веры в узбекском и английском языках. Дж.Л. На основе теории речевых актов, разработанной Остином и Джоном Сирлом, выражения убеждений в обоих языках изучаются фонетически, лексически и грамматически. Рассмотрены культурные влияния и контекстуальные факторы, а также выявлены различия и сходства между двумя языками. Этот анализ помогает представителям двух языков лучше понять друг друга и наладить эффективное общение. Эта статья будет полезна переводчикам, лингвистам и специалистам в области коммуникации, поскольку поможет наладить успешное межъязыковое общение.*

Ключевые слова: *иллокутивные акты убеждений, теория речевых актов, узбекский язык, английский язык, лингвистические особенности, культурные*

влиания, контекстуальные факторы, проблемы перевода, межъязыковое общение.

CONTEXTUAL FACTORS OF THE ACT OF ILLOCUTION OF CONFIDENCE IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Author: **Shamuratova Bonu**

Supervisor: *Saparaboeva Gulandam Masharipovna – Doctor of Philology, Associate Professor of Urgench State University*

Abstract: *This article analyzes the linguocultural features of illocutionary acts of faith in the Uzbek and English languages. J.L. Based on speech act theory developed by Austin and John Searle, expressions of belief in both languages are studied phonetically, lexically, and grammatically. Cultural influences and contextual factors are examined, and differences and similarities between the two languages are identified. This analysis helps representatives of the two languages better understand each other and establish effective communication. This article will be useful to translators, linguists and communication specialists, as it will help to establish successful interlingual communication.*

Key words: *illocutionary acts of belief, theory of speech acts, Uzbek language, English language, linguistic features, cultural influences, contextual factors, translation problems, interlingual communication.*

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Ishonch illokutsion aktlarining o'zbek va ingliz tillaridagi ifodalanishi turli kontekstual omillar ta'sirida o'zgaradi. Bu omillar nutq aktlarining qanday qabul qilinishini va qanday talqin qilinishini belgilaydi. Kontekstual omillar quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Nutq aktlari nazariyasining asoschilari J.L. Austin va John Searle tomonidan ishlab chiqilgan tadqiqotlar nutqning turli turlari va ularning muloqotdagi rolini tushunishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu nazariyada illokutsion aktlar, ya'ni so'zlovchining maqsadini ifodalovchi nutq aktlari alohida o'rinni egallaydi. Ishonch illokutsion aktlari esa so'zlovchining shaxsiy fikr va ishonchlarini ifodalashga qaratilgan nutq aktlaridir. Bu aktlar muloqotda so'zlovchining dunyoqarashini, haqiqatga oid qarashlarini va ishonchlarini ifodalashda ishlatiladi.

O'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarini tahlil qilish, ushbu tillarning lingvistik va madaniy xususiyatlarini aniqlash va taqqoslash imkonini beradi. Har bir til o'ziga xos fonetik, leksik, grammatik va pragmatik xususiyatlarga ega bo'lib, bu xususiyatlar madaniy ta'sirlar va kontekstual omillar bilan ham bog'liqdir. Shu sababli, tillararo farqlar va o'xshashliklarni aniqlash, tarjima jarayonida va xalqaro muloqotda muvaffaqiyatli aloqa o'rnatish uchun muhimdir.

Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarining lingvistik va madaniy xususiyatlari, shuningdek, kontekstual omillar tahlil qilinadi. Maqola til va madaniyatning nutq aktlariga ta'sirini chuqurroq tushunishga, tillararo muloqotda yanada samarali aloqa o'rnatishga yordam beradi. Shu bilan birga, ishonch ifodalari orqali til so'zlovchilari o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar aniqlanadi va ular tarjima jarayonida qanday hisobga olinishi kerakligi ko'rib chiqiladi.

Sotsial Kontekst:

- O'zbek Tilida: O'zbek tilida ijtimoiy mavqe va munosabatlar ishonchni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. So'zlovchi yuqori mavqega ega odam bilan muloqot qilganda, ishonch ifodalari ko'proq muloyim va hurmatli bo'ladi. Masalan, ustoz yoki kattalar bilan suhbatda "Taxmin qilamanki" yoki "Mening o'ylashimcha" kabi yumshoq iboralar qo'llaniladi. Bu til so'zlovchilari o'rtasidagi ijtimoiy hierarxiyani aks ettiradi va hurmatni saqlash uchun zarurdir.

- Ingliz Tilida: Ingliz tilida ijtimoiy kontekst ham ishonch ifodalashda ahamiyatli bo'lib, lekin bu tilda ko'proq to'g'ridan-to'g'rilik qadrlanadi. Shunga qaramay, xizmat sohasida yoki rasmiy suhbatlarda ishonch ifodalari muloyimlik bilan ta'kidlanishi mumkin, masalan, "I believe" yoki "In my opinion" kabi iboralar ishlatiladi. Shuningdek, ingliz tilida tinglovchining mavqei va holatini inobatga olgan holda, aniq va to'g'ri iboralar ishlatilishi muhimdir.

Madaniy Kontekst:

- O'zbek Madaniyati: O'zbek madaniyatida an'anaviy qadriyatlar va hurmat tamoyillari ishonch ifodalashda muhimdir. Oilaviy munosabatlar, do'stlik va xizmatkorlik vaziyatlarida ishonch ifodalari yumshoqroq va muloyimroq bo'ladi. Madaniy kontekst bu yerda so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi munosabatlarni belgilab beradi. Masalan, "Menimcha" kabi iboralar orqali shaxsiy fikrlar muloyim tarzda ifodalanadi.

- Ingliz Madaniyati: Ingliz madaniyatida individualizm va ochiqlik ko'proq ahamiyatga ega. Bu madaniy kontekstda ishonch ifodalari aniqroq va to'g'ridan-to'g'ri bo'ladi. Shunga qaramay, bu yerda ham muloyimlik va xushmuomalalikni saqlash muhimdir, ayniqsa rasmiy vaziyatlarda. Masalan, "I believe" yoki "In my view" kabi iboralar yordamida shaxsiy ishonchlar aniq va ochiq tarzda ifodalanadi.

Kontekstual Belgilar:

- Kontekstual Belgilar O'zbek Tilida: Ishonch ifodalari ko'pincha kontekstga bog'liq bo'ladi. Masalan, oilaviy suhbatlarda yoki norasmiy uchrashuvlarda "Menimcha" kabi iboralar ko'proq ishlatiladi. Rasmiy uchrashuvlarda esa "Men ishonaman" kabi aniq iboralar ishlatilishi mumkin. Bu kontekstual belgilar so'zlovchining nutq aktini qanday amalga oshirayotganini va tinglovchi bilan qanday munosabatda ekanligini aks ettiradi.

- Kontekstual Belgilar Ingliz Tilida: Ingliz tilida ham kontekst ishonch ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Norasmiy vaziyatlarda "I think" yoki "It seems to me" kabi iboralar keng qo'llaniladi. Rasmiy vaziyatlarda esa "I believe" yoki "In my opinion"

kabi iboralar ishlatiladi. Bu kontekstual belgilar so'zlovchining nuqtai nazarini qanday ifodalayotganini va bu ifoda qanday qabul qilinishini belgilaydi.

Kontekstual Farqlar:

- O'zbek Tilida Kontekstual Farqlar: O'zbek tilida kontekstga bog'liq ravishda ishonch ifodalari o'zgarishi mumkin. Misol uchun, bir xil ishonch ifodasi turli kontekstlarda turlicha talqin qilinishi mumkin. Bu tilning madaniy va ijtimoiy jihatlari bilan bog'liqdir. Shuningdek, o'zbek tilida ishonch ifodalari ko'pincha boshqa nutq aktlari bilan birga keladi, masalan, hurmat aktlari yoki tasdiqlovchi aktlar.

- Ingliz Tilida Kontekstual Farqlar: Ingliz tilida ham kontekstga bog'liq ravishda ishonch ifodalari o'zgarishi mumkin. Lekin, bu yerda ko'proq ochiqlik va aniq ifodalanish qadrlanadi, bu esa ishonchning to'g'ridan-to'g'ri ifodalanishiga olib keladi. Ingliz tilida ishonch ifodalari ko'pincha boshqa nutq aktlari, masalan, takliflar yoki maslahatlar bilan birga keladi.

Kontekstual omillarni hisobga olish, o'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarini to'g'ri talqin qilish va tushunish uchun muhimdir. Bu omillar tilning lingvistik xususiyatlari, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlarini aks ettiradi va muloqot jarayonida to'g'ri aloqa o'rnatishga yordam beradi. Kontekstual omillarni chuqurroq tahlil qilish esa tillararo muloqot va tarjima jarayonlarini yanada samarali va muvaffaqiyatli qilishga imkon beradi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

O'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarini o'rganish, ushbu tillarning lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. J.L. Austin va John Searle tomonidan ishlab chiqilgan nutq aktlari nazariyasiga asoslanib, har ikki tildagi ishonch ifodalari fonetik, leksik, grammatik va pragmatik jihatdan o'rganildi. Bu tahlil orqali til so'zlovchilarining ishonchlarini qanday ifodalashi va bu ifodalar qabul qilinishi qanday o'zgarishi aniqlanadi.

O'zbek tilida ishonch ifodalari ko'pincha yumshoq va muloyim tarzda ifodalanadi, chunki bu til so'zlovchilari o'rtasidagi ijtimoiy hierarxiyani va hurmatni saqlash zarurdir. Ingliz tilida esa ishonch ifodalari aniq va to'g'ridan-to'g'ri bo'lishi mumkin, lekin muloyimlik va xushmuomalalikni saqlash ham muhimdir. Bu lingvistik va madaniy xususiyatlar tillararo muloqot va tarjima jarayonlarida hisobga olinishi kerak.

Kontekstual omillar, masalan, sotsial va madaniy kontekstlar, ishonch ifodalarining qabul qilinishini va talqin qilinishini belgilaydi. O'zbek va ingliz tillaridagi kontekstual farqlar va o'xshashliklar aniqlanib, bu tahlil ikki til vakillarining bir-birini yaxshiroq tushunishiga va samarali muloqot o'rnatishiga ko'maklashadi.

Ushbu maqola o'zbek va ingliz tillarida ishonch illokutsion aktlarini to'g'ri talqin qilish va tushunish uchun zarur bo'lgan lingvistik va madaniy omillarni yoritdi. Bu tahlil natijalari tarjimonlar, tilshunoslar va muloqot sohasidagi mutaxassislar uchun qimmatli bo'lib, tillararo muloqotda muvaffaqiyatli aloqa o'rnatishga yordam beradi.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /
REFERENCES):**

1. Austin, J.L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.
2. Searle, J.R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
3. Searle, J.R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.
4. Sadock, J.M. (2004). *Speech Acts*. In L. Horn & G. Ward (Eds.), *The Handbook of Pragmatics* (pp. 53-73). Blackwell Publishing.
5. Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford University Press.
6. Levinson, S.C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.
7. Aydin, M. (2016). A Comparative Analysis of Speech Acts in English and Turkish. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 12(2), 1-15.
8. Rahmatullaeva, N. (2020). *O'zbek va ingliz tillarida pragmatik xususiyatlar*. Tashkent State University Press.
9. Brown, P., & Levinson, S.C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.